

Nagy Gáspár: Földi pörök

A mai magyar költészet „új érzékenységeről” aligha beszélhetünk a fiatalok említése nélkül. Jelentős költői életutak lezárulásának idején — s amikor más életutak már évtizedekkel ezelőtt megeremtették önmaguk távlatát — fokozott érdeklődés kíséri az induló költők műveit. S ez az érdeklődés csak növekszik, ha az együtt indulók rajából jellegzetes költői arcékek tűnnek elénk. Így van ez a *Kilenceket* követő költői csoportosulás tagjainak esetében is. Nemzedékké ez a csoportosulás nem szerveződött, noha az útnak indító élmények azonossága mára már tisztán megmutatkozik. A közösségi hagyományokhoz való kötődés szellemében indult — többek között — *Baka István, Nagy Gáspár és Pintér Lajos* pályája, első kötetük is egyidőben, 1975-ben jelent meg. Azóta újabb kötetek láttak napvilágot, s ezek a hasonlóságok mellett az egyes költői világok különbözőségeit is megmutatták. Baka István a magyar költészet hagyományosan tragikus látásmódját erőteljes történeti színezettel gazdagította, Pintér Lajos pedig ennek a hagyománynak a tapasztalatait a személyes sors motívumaiból építkezve a gondolati költészet irányába tágitotta. Nagy Gáspárnál a történeti érdeklődés — ahogyan *Földi pörök* címen megjelent harmadik verseskötete is tanúsítja — erős társadalmi érzékenységgel társul.

Nagy Gáspár előző kötetei (*Koronatűz, 1975; Halántékdob, 1978*) a hagyományokból táplálkozó, ugyanakkor a modern líra formavilágával is kapcsolatot tartó költészet jegyeit mutatták fel. Indulásakor a magyar költészet küldetéses vonulatához kapcsolta magát — a szellemi élmények jelentős szerepet játszottak költővé válásában. Irodalmunk a hetvenes években jutott el a különböző költői törekvések — s mögöttük: kultúrafelfogások — ütköztetéséhez, s nem egy esetben egymáshoz kapcsolásához is. Nagy Gáspár versekben is jelezte tájékozódását, művekben fogalmazta meg kötődését történelmünkhöz, költő-elődeihez. A hetvenes évek magyar költészetében különösen erős volt a történelemhez való vonzódás. Nagy Gáspár is ezt az utat járta. Az ő versei kapcsán mondotta Kormos István: „A múltból is, a jelenből is át kell venni, ami jó. Pályakezdő költőnek mindenkire gondolni kell, aki előtte magyarul verset írt. A Halotti Beszédig visszamenőleg világosan levezethetjük költészetünk szellemi családfáját.”

A kötődések megfogalmazása uralja Nagy Gáspár mostani kötetét is. Igaz Szokolczay Lajos megállapítása: a korai versek élményköltészete létet faggató filozofikus költészetté alakult. Számos versén a megmásíthatatlanság jeleit érezzük. Jelzi ez, hogy Nagy László, Szilágyi Domokos, Jékely Zoltán, Pilinszky János, Kormos István halála után — azokat soroltuk itt, akiket Nagy Gáspár is búcsúztatott — költőként is önnön sorsára ítéltetett. A búcsúversek szorosan kötődnek a kötet többi verséhez — kötetének egységessége Nagy Gáspár költészetének gondolatiságát is leiszulttan jelzi.

Nagy Gáspár a búcsúversek mellett többször szól más költészetfelfogásokról is. Mintha az irodalmiság dominálna ebben a kötetben, s hajlandók is lennének elfogadni ezt a véleményt, hiszen a szellemi élmény Nagy Gáspár költészetében nemegyszer valóságos élményként jelent meg. S mégis: a korábbi időszak „költészet ihlette versei” szerves részét jelentették Nagy Gáspár költészetének, s ugyanezt mondhatjuk mostani, a kényszerűség szorításában született ver-

seiről is. Megírták már: Nagy Gáspár nem siratókat s nem egyszerűen búcsúztatókat írt, hanem szimbólumokat alkotott. A szimbólummá emelt nevekhez utak, halálok kapcsolódnak — és értékek. A múlt nem csupán a lezárult történesek sorát jelenti Nagy Gáspár felfogásában: az elmúlt idő az értékek egybefogójává, őrzőjévé válik... S amikor más költői irányokról beszél, akkor az ily módon felfogott múlthoz való kötődést hiányolja. Szükségszerűen idetartozik a hazai neoavantgarde kérdéseit érintő verse: *Az úgynevezett nyelvkritikus költészet manifesztumának rekonstruálása eredeti dánból és honi saját(ó)ból*. A cím is utal rá: Nagy Gáspár kritikája a múlt nélküli költészetet érinti. „nyelvemlék nélküli nyelv / a mellényelvelés finanszírozott nyelve...” — írja. Költészet a nyelv múltja nélkül — s mit ér a költészet, ha egyetlen sorban sem lehet hinni? S mit ér automataletünk, ha egyetlen pillanatra sem forrósodhat fel — ahogyan ezt Nagy Gáspár *Automata-álmom* című, Marin Sorescunak ajánlott versében írja.

Földi pörök — írta kötete címlapjára Nagy Gáspár *Hit-tan* című versének egyik kifejezését. A vers összefüggésében ez a kifejezés — a *hallgatás* aranyrögeivel és az *árvulás* színezüstjeivel szembeállítva — a küzdelmeket és a kimondást is vállaló magatartásra való utalásként értelmezhető. Kötetecímként pedig általánosítja a kötet verseiből kicsendülő hangot: hit és hitelenség mai gyötrelmeire, a kétségekre és az elszánásokra utal. A költészetet Nagy Gáspár — minden érték devalválódásának idején is — a hit őrzőjeként szemléli. A látott és a tapasztalt világot az értékek világával állítja szembe. Ha tehetné, világot teremtene maga köré, s vállalt tanítóival társalogna. S mivel ezt nem teheti, önnön létét a kiszolgáltatott ember létével azonosítja. A születést a halállal, a fényt a sötéttel látja együtt, *árnyéka keresztje* mögött a sírt érzi. Ebben a végsőig lecsupaszított világban talán már nincs is lehetőség a gondolat bizonyosságának megtalálására. Voltaképpen minden megkérdőjeleződik. S talán éppen ezért verseiben ott a küzdelem kifejeződése is. Verseinek sora hosszas vívódásokban érlelt szentenciákat és kérdéseket mutat fel. A versek tragikus hangvételét pedig a külső világra utaló motívumok határozzák meg. *Mai zsoltár-kivonat* című versében a hit keresésének töredékeit sorakoztatja fel. „*Amíg van — lapátolni / kell a szabadságból / s gyönyörrel eltévedni / a súlya alatt*” — írja az egyik töredékben. Kötetének első ciklusa (*tanítárgyak a fekete indexből*) az üldözött tanok tanításait veszi sorra. A kórtan kapcsán fokozza a kifejezést: k(ó)ór-tanról van itt szó, vagyis a korkór terjedésétől. Az üldözött tanok kapcsán a hősiesség gesztusait mutatta fel. A korkór terjedése azonban viszonylagossá teszi a hősiességet is: a megideologizált hétköznapi-ság veszélyei elől nem adatik meg a menekülés. Erre a versre — az előző versek pátosza után — az ironikus hangvétel a jellemző, ahogy a vers lezárulása is mutatja. „*Aki végül megmenekül tőle az sem ok- / vetlenül a szerencse fia. Mint mondják / a jólinformált hettita bölcsek: minden / egerút viszonylagos ha semmi hír a / macskák végleges mennybemeneteléről.*” S ha a nyolcvanas évekbe forduló időszak költői lehetőségei foglalkoztatják, akkor is jelzi: mindez nem választható el a társadalom lehetőségeitől. „*Csupa rossz jel*” — írja *ÉvTiZeDhAtÁrHiD* című versében.

Mint láttuk, Nagy Gáspár költői világától nem idegen a játék, az ironia. Versei — s nem ellentmondás ez — az értékörzés jegyében íródtak. A múltra vonatkozó utalások félreérthetetlenül jelzik, hogy a hétköznapi-ság megnyilvánulásai, akárcsak az álcisajok mögötti hallgatások elfojthatják a volt világ értékeit. S annak, akinek gondolkodását, létszemléletét a múltból táplálkozó indulat irányítja, nem marad más lehetősége, mint az értékek felsorakoztatása és a maga keserű kérdéseinek megfogalmazása. Nagy Gáspár kérdései Kányádi Sándor pontos metrumú epigrammáinak lezárulását juttatják eszünkbe: egyén és közösség szabadságáért perelnek mindketten, kelet-európai tapasztalataikkal. Nagy Gáspár költőtársa érzékenységét *egyetlen galambtoll* remegésén méri. Hadd írjuk le: az ő versei, kérdései — s játékaik — mögött is ama galambtoll remegését érezzük. (*Magvető.*)

FÜZI LÁSZLÓ